

Sikap Negatif Guru Sebagai Penghalang kepada Pembentukan Perpaduan Etnik di Sekolah

Teacher's Negative Attitude as a Barrier to Forming the Ethnic Unity in Schools

YONG HIE HIE & KU HASNITA KU SAMSU

ABSTRAK

Guru terutamanya di peringkat sekolah rendah mampu menjadi agen sosialisasi politik yang berpengaruh dalam memupuk kesedaran murid pada usia awal mereka tentang kepentingan perpaduan etnik, khususnya dalam konteks masyarakat kepelbagaian etnik di Malaysia. Walau bagaimanapun, terdapat guru yang mewujudkan provokasi perkauman serta melakukan pengasingan murid mengikut etnik, latar belakang ekonomi dan agama agar muridnya dapat mencapai keputusan yang baik dalam peperiksaan, dan sebahagiannya juga mengabaikan peranan mereka sebagai agen sosialisasi politik dan membentuk perpaduan etnik kepada murid. Artikel ini membincangkan faktor halangan yang menjejaskan proses pemupukan nilai perpaduan dalam kalangan murid. Perbincangan dalam artikel ini merupakan sebahagian daripada kajian PhD yang memfokuskan kepada peranan guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah. Data kajian dikumpulkan melalui perbincangan kumpulan berfokus yang melibatkan 16 orang guru Melayu, Cina dan India daripada Sekolah Kebangsaan (SK), Sekolah Jenis Kebangsaan Cina (SJKC) dan Tamil (SJKT) di daerah Petaling, Selangor. Hasil kajian menunjukkan bahawa terdapat tiga faktor yang berkaitan dengan sikap guru yang menjadi halangan kepada sekolah dalam proses pembentukan perpaduan etnik di sekolah. Pertama, sikap negatif guru; kedua, guru kurang keyakinan dalam membincangkan isu perpaduan; dan ketiga, guru tidak mementingkan bahasa Melayu. Ketiga-tiga faktor ini berupaya mewujudkan jurang etnik sesama guru dan antara guru dengan murid di sekolah. Justeru, pihak sekolah perlu memberi perhatian terhadap isu ini dan memberi kesedaran kepada semua warga sekolah tentang kepentingan perpaduan etnik di sekolah.

Kata kunci: Agen sosialisasi politik; perpaduan etnik; guru; sekolah rendah; sikap

ABSTRACT

Teachers especially in primary school can be a political socialization agent in cultivating students' awareness at their early ages of the importance of ethnic unity, especially in the context of ethnic diversity in Malaysia. However, there are some teachers who created racial provocations and segregations among students based on race, economic background and religion to achieve good results in the examinations, and partly ignore their role as a political socialization agent and form a racial unity among students. This article discusses the barrier factor that affects the process of fostering unity among pupils. The discussion in this article is a part of the PhD study focusing on the role of teachers as a political socialization agent in forming ethnic unity in schools. The data was collected through focus group discussions involving 16 Malay, Chinese and Indian teachers from National Schools (SK), Chinese National-type Schools (SJKC), and Tamil National-type Schools (SJKT) in Petaling district, Selangor. The outcomes signify that there are three factors that relate to the attitude of the teachers that are obstacles to schools in the process of forming ethnic unity in schools. First, teachers' negative attitudes; second, teachers lack of confidence in discussing issues of unity; and thirdly, teachers are not concerned with the Malay language. These three factors are able to create ethnic gaps among teachers and between teachers and students in school. Hence, the school should pay attention to this issue and raise awareness to all school members about the importance of ethnic unity in school.

Keywords: Political socialization agent; ethnic unity; teacher; primary school; attitude

PENGENALAN

Selain keluarga, sekolah merupakan salah satu institusi yang berperanan penting sebagai agen sosialisasi politik dalam negara (Dowse & Hughes 1971). Matlamat sekolah adalah menyatupadukan murid daripada pelbagai latar belakang dan etnik (Saporito & Riper 2016). Pemupukan semangat toleransi antara etnik dalam persekitaran sekolah sangat penting untuk mengurangkan jurang antara etnik. Namun, sistem pendidikan negara kita pula menggalakkan pengasingan etnik sejak di tadika (Teo 2015). Polarisasi etnik juga semakin berleluasa sehingga membimbangkan semua pihak (Azman 2017).

Walaupun Malaysia telah mencapai kemerdekaan selama 61 tahun, namun negara ini masih berhadapan dengan isu yang boleh menggugat perpaduan etnik. Isu ini masih wujud bukan sahaja dalam kalangan masyarakat tetapi juga dalam kalangan pendidik di sekolah. Kebanyakan guru hari ini didapati hanya memfokuskan kepada pengajaran sepenuhnya bagi memastikan murid mendapat keputusan yang baik dalam peperiksaan sahaja, dan sebahagiannya mengabaikan peranan mereka sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik dalam kalangan murid.

PERNYATAAN MASALAH

Beberapa peristiwa berkaitan dengan sikap negatif guru telah memberi gambaran kurang baik terhadap peranan guru dalam memupuk perpaduan etnik di sekolah. Senario ini dapat dilihat apabila terdapat segelintir guru yang melakukan pengasingan murid mengikut latar belakang etnik, sosioekonomi dan agama demi pencapaian keputusan yang baik (Utusan Online 2002). Pada tahun 2013 di Gelang Patah, Johor, berlaku insiden seorang guru perempuan Cina mengeluarkan kata-kata kesat terhadap etnik tertentu yang dianggap telah menjejaskan reputasi guru sebagai agen perpaduan etnik (Saifulizam 2013). Manakala pada tahun 2016 pula, seorang guru besar telah menunjukkan sikap perkauman terhadap seorang guru Melayu di Sekolah Jenis Kebangsaan Cina (SJKC) Pai Chee, Mersing, Johor (Zulkifli 2016). Peristiwa sebegini boleh menjejaskan peranan guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah malah sekali gus menjejaskan imej guru sebagai suri teladan kepada golongan muda.

Maka, kajian ini dilakukan oleh pengkaji bertujuan untuk melihat sejauh mana sikap guru dalam pembentukan perpaduan etnik di sekolah. Adakah sikap negatif guru yang menjadi penghalang kepada pembentukan perpaduan etnik di sekolah? Bagi memudahkan pembaca, makalah ini dimulakan dengan pengenalan, diikuti dengan perbincangan pernyataan masalah, sorotan literatur, metodologi dan hasil kajian dan perbincangan.

SOROTAN LITERATUR

Casteel (1998) mendapati hubungan guru dengan murid lebih memperlihatkan unsur bias dari segi etnik dalam bilik darjah yang mempunyai murid daripada etnik majoriti dan minoriti. Wujud sikap prejudis dalam kalangan guru daripada kumpulan etnik majoriti terhadap murid daripada kumpulan etnik minoriti. Sehubungan itu, sikap prejudis guru bukan sahaja akan mewujudkan jurang hubungan antara guru dan murid malah mampu melebarkan sempadan etnik dalam kalangan murid daripada kepelbagaian etnik di sekolah.

Berdasarkan kajian Suresh (2016), sikap pilih kasih yang ditunjukkan oleh guru terhadap murid sesama etnik dan sikap memandang rendah daripada guru terhadap etnik lain merupakan faktor penghalang guru dalam membentuk perpaduan etnik dalam kalangan murid. Ringkasnya, segala perbuatan negatif guru akan mempengaruhi dan diikuti oleh murid. Sikap tersebut juga menjadikan faktor penghalang bagi guru untuk menggalakkan hubungan baik antara etnik dalam kalangan murid di bilik darjah.

Kajian Argidag, Merry & Houtte. (2016) memaparkan kebanyakan guru menggunakan Contribution Approach dan Additive Approach dalam pendidikan kepelbagaian budaya etnik, manakala Transformative Approach dan Social Action Approach kurang digunakan. Beliau berpendapat guru membuat pengajaran dengan pendekatan Contribution Approach dan Additive Approach adalah mungkin disebabkan oleh guru dalam kekurangannya pengetahuan, kecekapan dan kemahiran antara budaya yang diperlukan. Guru kekurangan pengetahuan tentang kepelbagaian budaya etnik akan melemahkan keyakinan kepada guru sendiri. Natijahnya, sikap guru memberi kesan kepada murid tentang pengetahuan kepelbagaian budaya etnik dan juga perpaduan etnik di sekolah.

Kajian Abd. Sukor (2003) pula memaparkan guru dilihat kurang berjaya dalam menghubungkan

kehendak kurikulum untuk memupuk semangat patriotik dengan proses pengajaran dan pembelajaran walaupun guru mempunyai kefahaman terhadap usaha pemupukan patriotisme di bilik darjah. Beliau mendapati kaedah pengajaran yang digunakan oleh guru dalam memupuk semangat patriotik hanya pada tahap pemikiran asas dan bukan ke arah pemikiran tinggi yang dapat mengubah pemikiran murid.

Bahasa Melayu merupakan alat perpaduan yang penting. Menurut kajian Nor Hashimah, Junaini & Zaharani (2010), bahasa Melayu mempunyai perkaitan yang signifikan dengan faktor sosial yang melatarbelakangi mereka. Umpamanya pendidikan di SJKC dan SJKT mengutamakan bahasa ibunda, iaitu bahasa Mandarin dan Tamil, manakala penggunaan bahasa Melayu hanya untuk memenuhi syarat peperiksaan di Malaysia. Akan tetapi, faktor diri sendiri seperti sikap yang paling mempengaruhi seseorang untuk mempelajari atau menggunakan sesuatu bahasa (Zaliza & Zaitul, 2014). Dengan kata lain, jika seseorang guru mempunyai sikap positif seperti kesedaran tentang kepentingan penggunaan bahasa Melayu ketika berinteraksi dengan kepelbagaian etnik, maka hubungan guru tersebut dengan kumpulan etnik yang lain tentu akan menjadi lebih erat.

Malaysia merupakan sebuah negara yang didiami oleh masyarakat majmuk yang bukan sahaja berbeza budaya tetapi juga berbeza agama.

Struktur masyarakat seperti ini adalah sensitif dan mudah terjebak dengan api perkauman dan permusuhan berdasarkan agama, ekonomi dan politik. Berdasarkan kajian lepas, sikap guru dapat memberi kesan kepada murid dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah. Sikap negatif seperti yang diterangkan di atas dapat menghalang guru dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah. Oleh itu, guru berperanan sebagai agen sosialisasi politik yang penting dalam pembinaan bangsa negara terutamanya generasi muda perlu bersikap positif terhadap perpaduan etnik supaya dapat melahirkan warganegara yang bersatu padu dan berpatriotik kepada negara.

METODOLOGI

Kajian ini telah dilaksanakan berdasarkan wujudnya jurang dalam kajian yang memfokuskan peranan guru di sekolah rendah sebagai agen sosialisasi politik dalam konteks perpaduan etnik. Kajian ini dilaksanakan di daerah Petaling, Selangor dengan mengambilkira kedudukan daerah strategik terletak di tengah bandar dengan populasi penduduk yang paling tinggi dan merangkumi etnik utama serta pesat membangun jika dibandingkan dengan daerah lain di Selangor. Oleh kerana kajian menggunakan pendekatan kualitatif dan khusus di daerah Petaling. Data kajian ini tidak boleh digeneralisasikan

JADUAL 1 Profil Demografi Informan

Informan	Etnik	Umur	Sekolah	Subjek Yang Diajar	Tahun Berkhidmat
M1	Melayu	35	SK	BM	2009
M2	Melayu	37	SJKC	BM, BI	2011
M3	Melayu	42	SK	BM	1997
M4	Melayu	45	SK	BM, BI	1997
M5	Melayu	35	SK	BM	2009
C1	Cina	27	SJKC	BM, BI, PJ	2013
C2	Cina	42	SJKC	BM	1997
C3	Cina	49	SJKC	BM, PK	1989
C4	Cina	48	SJKC	BM, BC, MM	1992
C5	Cina	44	SJKC	BM, PSV	2003
C6	Cina	39	SJKC	BM, BI, PJ	2011
C7	Cina	33	SJKC	BM, PSV, SA	2010
I1	India	38	SJKT	BM, BI, MU	2000
I2	India	34	SJKT	BM	2007
I3	India	38	SK	BM, PM	2009
I4	India	31	SJKT	BM, SEJ	2011

kepada semua sekolah di seluruh negara. Data kajian dikumpulkan melalui tiga sesi perbincangan kumpulan berfokus (FGD) mengikut tiga etnik utama iaitu Melayu Cina dan India. Keseluruhan informan yang terlibat ialah 16 orang guru daripada Sekolah Kebangsaan (SK), Sekolah Jenis Kebangsaan Cina (SJKC) dan Tamil (SJKT) di daerah Petaling, Selangor.

Secara ringkasnya, berdasarkan Jadual 1, kebanyakan informan adalah terdiri daripada kumpulan yang berumur antara 27 hingga 49 tahun serta mengajar subjek bahasa, sama ada Bahasa Melayu atau Bahasa Inggeris di samping subjek lain seperti Pendidikan Moral, Pendidikan Jasmani dan Sejarah. Kebanyakan mereka juga telah berkhidmat dan berpengalaman dalam bidang pendidikan sekurang-kurangnya tujuh tahun. Data FGD telah dianalisis secara tematik dengan bantuan perisian Nvivo.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Secara keseluruhannya, hasil kajian menunjukkan terdapat tiga faktor yang menjadi penghalang kepada guru untuk berperanan sebagai agen sosialisasi politik untuk memupuk perpaduan etnik di sekolah rendah. Pertama, faktor kelemahan personaliti guru; kedua, faktor sistem pentadbiran sekolah dan ketiga, faktor luaran. Artikel ini tidak memfokuskan kepada semua faktor sebaliknya hanya membincangkan faktor yang pertama, iaitu faktor kelemahan personaliti guru. Faktor ini dilihat sebagai faktor yang penting dalam konteks isu yang dikaitkan dengan sikap guru dalam memupuk perpaduan antara etnik di peringkat awal pendidikan formal kanak-kanak. Terdapat tiga isu yang dikaitkan dengan faktor ini iaitu pertama, sikap negatif guru; kedua, guru kurang keyakinan dalam membincangkan isu perpaduan; dan ketiga, guru tidak mementingkan bahasa Melayu;

SIKAP NEGATIF GURU

Menurut dapatan kajian, informan I4, C1 dan I2 telah berkongsi pengalaman mereka yang berkaitan sikap negatif guru (SNG) semasa berinteraksi dengan kumpulan etnik yang lain di sekolah. Informan I4 mempunyai pengalaman beliau sendiri mengenai sikap guru sekolahnya yang gemar duduk bersebelahan dengan etnik sendiri semasa mesyuarat ataupun bengkel sekolah. Walau bagaimanapun, beliau menganggap keadaan ini

merupakan perkara yang biasa dan bukan perkara yang luar biasa. Informan I4 memberitahu,

.....biasanya guru sekolah saya akan duduk mengikut kaum sendiri. Saya mesti duduk dengan kawan saya yang beretnik India, biasalah ini.

Kod: Informan I4 (SNG)

Manakala informan C1 berkongsi pengalaman beliau mengenai sikap negatif guru sekolah yang sesama etnik jarang berinteraksi dengan guru agama sekolahnya yang beretnik Melayu. Keadaan ini menunjukkan hubungan antara guru dengan guru yang berlainan etnik di sekolahnya adalah terbatas. Berikut merupakan kenyataan daripada informan C1:

“Jarang kita bercakap dengan guru agama.”

Kod: Informan C1 (SNG)

Informan I2 pula berpendapat bahawa tingkah laku seseorang guru yang menunjukkan sikap negatif seperti sikap perkauman adalah disebabkan oleh pengalaman mereka sendiri melalui proses sosialisasi daripada amalan ahli keluarga mereka.

“Kadang kala guru tu berkelakuan demikian disebabkan dia mempunyai pengalaman, contohnya ibu bapa mereka yang bersikap perkauman terhadap kaum-kaum lain ataupun dia pernah nampak guru sekolahnya berkelakuan macam ini.”

Kod: Informan I2 (SNG)

Umumnya, sikap negatif terhadap etnik lain adalah seperti stereotaip, prejudis dan diskriminasi. Stereotaip merupakan kenyataan umum terhadap sesuatu kumpulan etnik dalam bentuk negatif ataupun positif. Stereotaip yang berbentuk negatif akan menimbulkan perasaan negatif dalam kalangan masyarakat dan seterusnya interaksi antara etnik akan terbatas. Lama-kelamaannya, stereotaip akan menimbulkan semangat perkauman yang tebal. Hal ini seterusnya akan memberikan kesan kepada perasaan, kepercayaan dan perangai yang negatif seperti prejudis dan diskriminasi terhadap etnik lain. Contohnya kenyataan negatif seperti semua etnik bersikap perkauman, mereka hanya akan memberi bantuan kepada kumpulan etnik sendiri.

Prejudis juga merupakan perasaan negatif terhadap kumpulan etnik lain. Biasanya, pandangan mereka terhadap kumpulan etnik lain adalah bersifat umum dan berdasarkan maklumat yang kurang jelas, tepat atau mencukupi. Prejudis yang kuat terhadap

kumpulan etnik yang lain adalah sukar diubah walaupun terdapat fakta yang kukuh diberikan untuk membuktikan bahawa maklumat yang diterima oleh mereka adalah salah. Melalui proses sosialisasi dalam kumpulan etnik tertentu, sikap prejudis dapat disalurkan daripada satu generasi kepada generasi yang lain. Menurut Rosman dan Kassim (2008), prejudis menjadi teguh kerana mobiliti sosial menyebabkan manusia yang terdiri daripada pelbagai etnik bersaing untuk mendapatkan kehendak yang sama seperti kuasa dan penghargaan. Lebih buruk lagi jika persaingan ini dilihat melalui kaca mata perkauman. Kesannya akan mewujudkan diskriminasi.

Diskriminasi pula bermaksud apabila sesuatu kumpulan etnik memberi layanan buruk kepada kumpulan etnik yang lain. Biasanya diskriminasi ini berlaku dalam kalangan kumpulan etnik majoriti terhadap kumpulan etnik minoriti. Diskriminasi dipengaruhi oleh pandangan, pemikiran dan kepercayaan negatif seseorang ataupun sekumpulan etnik terhadap etnik lain, iaitu akibat daripada stereotaip dan prejudis. Berdasarkan penjelasan di atas, sikap negatif tersebut dapat menghalang pembentukan perpaduan etnik bukan sahaja dalam kalangan murid malahan juga dapat menghalang pembentukan perpaduan etnik dalam kalangan guru dan juga dalam masyarakat.

Berdasarkan kenyataan informan I4, C1 dan I2 terbukti bahawa personaliti individu guru ke arah perpaduan etnik dalam aspek sikap adalah negatif. Personaliti individu guru tersebut akan memberi kesan kepada mekanisme proses sosialisasi tentang perpaduan etnik terhadap murid di sekolah. Sikap negatif yang ditunjukkan dalam kalangan guru mudah disalurkan daripada satu generasi kepada generasi yang lain melalui mekanisme proses sosialisasi. Hal ini dikatakan demikian kerana guru merupakan suri teladan kepada murid, segala tingkah laku yang dilakukan oleh guru akan dicontohi oleh murid. Menurut Twitchin dan Demuth (1985), persepsi, sikap dan tingkah laku guru juga akan menentukan kejayaan atau kegagalan sesuatu program khususnya program perpaduan di sekolah. Mervyn dan Hilary (1996) pula berpendapat bahawa sikap pilih kasih terhadap bangsa dan prasangka guru terhadap etnik tertentu; sikap guru terhadap status sosioekonomi yang berbeza dan rendah; kanak-kanak yang kurang bernasib baik dan corak interaksi antara guru dengan murid semasa di dalam kelas merupakan faktor penghalang guru dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah. Oleh itu, sikap negatif

guru harus dihapuskan demi kebaikan diri dan juga semua pihak.

Sikap negatif guru jelas ternyata merupakan faktor yang akan menghalang pembentukan perpaduan etnik di sekolah. Sikap negatif guru akan memberi kesan negatif (KN) terhadap perpaduan etnik di sekolah. Smith, Atkins dan Connell (2003) menyatakan bahawa sikap guru mempunyai kesan yang lebih besar terhadap sikap kanak-kanak daripada sikap ibu bapa. Sikap guru harus diperhatikan kerana guru memainkan peranan dalam menyebarkan sikap dari aspek perpaduan etnik kepada kanak-kanak yang tidak boleh diabaikan (Paluck dan Green, 2009). Umpamanya sikap perkauman yang sering kelihatan dalam kalangan guru, sikap tersebut juga mudah kelihatan dalam kalangan murid di bawah didikan guru tersebut. Sikap perkauman ialah sikap mementingkan kumpulan etnik sendiri dan kecenderungan untuk bersama dengan kumpulan yang mempunyai persamaan latar belakang. Mereka mempunyai keinginan untuk bersama dengan etnik sendiri akibat stereotaip.

Menurut informan I4, beliau berpendapat bahawa sikap perkauman daripada segelintir guru telah mempengaruhi sikap pelajar dan keadaan ini juga jelas kelihatan di peringkat sekolah menengah dan universiti.

“Sebenarnya sikap ini (sikap perkauman) memang memberi pengaruh yang negatif terhadap anak muridnya. Boleh nampak (kesan negatif). Tengok sekolah menengah dan universiti (kesan sikap perkauman), apa berlaku? Bercampur dengan etnik sendiri, pergaduhan senang berlaku, sebab tak ada perpaduan etnik.”

Kod: Informan I4 (KN)

Jikalau fenomena ini berterusan, aktiviti pergaulan guru yang hanya melibatkan etnik sendiri akan dicontohi oleh pelajar menerusi proses sosialisasi terhadap pelajar di sekolah. Umpamanya, satu insiden yang berkaitan dengan sikap perkauman dalam kalangan pelajar yang pernah dikesan oleh informan C1 di sekolah akibat mencontohi tingkah laku guru sekolah rendahnya.

“Saya pernah nampak ada murid Cina mereka suka marah etnik India. Budak India tu memang malas, tapi mereka kalau cikgu suruh mereka (pelajar Cina) mengajar budak India tu, mereka memberi banyak alasan tidak mengajarnya. Mereka tidak suka duduk bersama dengan “Saya pernah nampak ada murid Cina mereka suka marah etnik India. Budak India tu memang malas, tapi mereka kalau cikgu suruh mereka (pelajar Cina) mengajar budak India tu, mereka memberi banyak alasan tidak

mahu mengajarnya. Mereka tidak suka duduk bersama dengan dia.”

Kod: Informan C1 (KN)

Berikut merupakan pandangan informan C4 dan I2 terhadap kesan negatif guru yang bersikap prejudis atau perkauman terhadap sesetengah etnik. Sikap tersebut akan menjejaskan semangat perpaduan etnik antara satu sama yang lain.

“Guru yang macam ini senang menyebabkan etnik tak kira murid ke atau guru ke berpecah belah, tidak bersatu padu lah. Mereka akan sentiasa mencurigai antara satu sama lain, mana ada perpaduan etnik lagi?”

Kod: Informan C4 (KN)

“Kalau cikgu tak suka sekumpulan races, katakan orang Melayu lah, dia ajar anak muridnya orang Melayu dengan tidak baik sebab dia ajar berdasarkan dia punya pandangan, dia punya sikap negatif terhadap orang Melayu. Contoh, guru itu mengajar anak muridnya, you jangan campur dengan orang Melayu, tengok “Kalau cikgu tidak suka sekumpulan etnik, katakan orang Melayu, dia akan mengajar anak muridnya dengan tidak baik berdasarkan pandangannya, dia punya sikap negatif terhadap orang Melayu.”

Kod: Informan I2 (KN)

Informan I3 pula menekankan selain sikap negatif guru, pengajaran negatif terhadap perpaduan etnik oleh guru di sekolah juga akan memberi kesan kepada minda pelajar terhadap perpaduan etnik. Informan I3 memberitahu,

“Kalau guru memberi pengajaran yang ke arah negatif, pengajarannya mesti mempengaruhi muridnya..... guru itu sentiasa memberi pandangan yang buruk terhadap etnik lain, mestilah murid-muridnya mempunyai fikiran yang sama dengan guru itu.”

Kod: Informan I3 (KN)

Secara umumnya, perkembangan pendidikan ataupun ajaran informal telah dimulai sejak zaman kanak-kanak oleh orang terdekat dengan mereka, iaitu ahli keluarga. Pada waktu kecil, setiap anak telah diajar dan disosialisasikan oleh keluarga yang kemudiannya digunakan dalam kehidupan mereka. Menerusi proses sosialisasi, maka seseorang akan sedar apa yang harus bertindak dan berkelakuan dalam kalangan masyarakat. Namun, kelakuan seseorang kanak-kanak dalam keluarga akan ditentukan oleh keadaan keluarga, pengalaman ahli keluarga tentang pandangan terhadap kumpulan etnik lain. Dengan kata lain, jika ahli keluarga bersikap perkauman akibat pengalaman pahit

ataupun ketidakselesaian terhadap etnik lain, kanak-kanak dalam keluarga tersebut sedikit sebanyak akan disosialisasikan oleh sikap perkauman ahli keluarga mereka. Kanak-kanak tersebut akan cenderung bersikap perkauman terhadap etnik lain sehingga dewasa.

Dalam konteks sekolah pula, minda murid terutamanya sekolah rendah masih mentah. Minda mereka mudah dipengaruhi oleh orang yang disanjunginya mereka. Guru yang mempamerkan sikap dan nilai murni memberi kesan kepada murid dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah. Pada awal umur (5 hingga 8 tahun) hingga pertengahan umur (8 hingga 12 tahun) merupakan masa perkembangan yang penting kepada kanak-kanak untuk melibatkan diri dalam pemikiran sosial (Taylor 2017); kanak-kanak belajar nilai sosial dan mengembangkan kemahiran sosial melalui pembinaan hubungan dengan kanak-kanak lain (Rohaty 2011). Kajian Davey dan Mullin (1982), mereka membuktikan bahawa kanak-kanak akan menyedari identiti etnik pada umur muda mereka manakala Bandura (1986) pula berpendapat bahawa kanak-kanak pada umur tersebut akan mudah mencontohi tingkah laku daripada orang dewasa menerusi pemerhatian dan pengalaman mereka. Oleh itu, guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah perlu ada pengetahuan, nilai dan sikap yang positif terhadap perpaduan etnik supaya guru tersebut dapat menanamkan atau memindahkan nilai perpaduan dengan berkesan kepada murid di sekolah seterusnya melahirkan warganegara yang bersatu padu dan bernilai murni yang tinggi. Ringkasnya personaliti guru dalam aspek sikap guru ke arah perkauman akan memberi kesan pembentukan perpaduan etnik dalam kalangan murid di sekolah.

Berdasarkan kenyataan-kenyataan daripada informan tentang kesan negatif (KN) terhadap perpaduan etnik di sekolah, personaliti guru dalam aspek sikap yang kurang kesedaran tentang perpaduan etnik telah memberi kesan kepada murid di sekolah. Peranan guru sebagai agen sosialisasi politik dalam pembentukan perpaduan etnik dianggap kurang berkesan kerana sikap guru tidak mendedahkan kesedaran kepada murid tentang kepentingan perpaduan etnik. Dengan kata lain, personaliti guru yang bersikap perkauman telah memberi kesan kepada mekanisme proses sosialisasi terhadap perpaduan etnik di sekolah. Jadi, tidak hairanlah sikap negatif guru terhadap perpaduan etnik akan melahirkan murid yang juga bersikap perkauman.

Menurut kajian Rusimah, Mohd. Ainuddin dan Hajah (2004), mereka mendapati kebanyakan murid mempunyai sentimen perkauman yang tinggi. Keadaan ini bertambah rumit apabila sistem pendidikan pada masa kini membenarkan penggunaan bahasa Cina dan bahasa Tamil sebagai bahasa pengantar di peringkat sekolah rendah. Ibu bapa mempunyai pilihan untuk menghantar anak mereka ke sekolah kebangsaan atau sekolah jenis kebangsaan (Lim 2001). Berdasarkan kenyataan di atas, perpaduan etnik dalam kalangan murid adalah sukar dipupuk disebabkan sikap perkauman akibat pemilihan sekolah mengikut kumpulan etnik. Dengan itu, guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah membuktikan personaliti guru memainkan peranan penting akan memberi kesan kepada mekanisme proses sosialisasi dalam pengajaran dan pembelajaran yang dijalankan di sekolah. Menurut Sofiah, Kamarul dan Muhammad (2016), seseorang guru yang berakhlak mulia akan mudah mendidik muridnya supaya berkelakuan baik. Ahmad Ali et al (2011) pula menegaskan bahawa guru merupakan agen perpaduan dan kebudayaan kepada murid. Oleh itu, guru seharusnya mempunyai personaliti individu yang positif tentang perpaduan etnik untuk mengelakkan sikap perkauman sebelum memberi pengajaran tentang ilmu perpaduan kepada murid di sekolah supaya guru tersebut tidak meninggalkan sebarang kesan negatif yang akan menjejaskan perpaduan etnik melalui proses sosialisasi dalam kalangan murid.

GURU KURANG KEYAKINAN UNTUK MEMBINCANGKAN ISU PERPADUAN

Kebanyakan informan menerangkan bahawa mereka tidak berani menceritakan sebarang cerita ataupun berita tentang isu perkauman kepada murid di sekolah. Mereka juga kurang keyakinan untuk membincangkan isu perpaduan (IP). Alasan mereka adalah takut tersentuh isu-isu sensitif perkauman dan mencetuskan pergaduhan antara etnik. Kemungkinan juga guru tersebut akan dikenakan tindakan tatatertib daripada pihak pentadbir sekolah jika tersilap penyampaian isu perpaduan. Berikut merupakan kenyataan-kenyataan daripada informan I2, C2 dan C4:

“Isu-isu sensitif bahayalah. Kita tidak mahu kejadian 13 Mei, 1969 berlaku lagi. Nanti lagi banyak berkorban.”

Kod: Informan I2 (IP)

“Isu-isu sensitif senang mencetuskan masalah perpaduan. Kami sentiasa elakkan, lagipun kita pun tidak pernah membincangkan isu-isu sensitif kepada murid kita selama ini”

Kod: Informan C2 (IP)

“Kita elakkan berbincang isu-isu sensitif (kepada murid) sebab takut tersentuh isu-isu sensitif etnik, nanti kena tatatertib pula”

Kod: Informan C4 (IP)

“Tak bincang sebab tak tahu kes ini.”

Kod: Informan C1 (IP)

Berdasarkan kenyataan daripada informan I2, C2, C4 dan C1 dapat dikaitkan dengan masalah personaliti individu guru itu sendiri. Guru sentiasa mengelakkan diri dalam membincangkan isu perpaduan adalah disebabkan pengetahuannya terhadap budaya etnik lain adalah kurang. Hal ini dikatakan demikian kerana guru pada masa kini kurang keyakinan untuk menyampaikan isu perpaduan dan takut menyentuh isu-isu sensitif etnik (Anuar 2008).

Menurut kajian Zeigler dalam jurnal Remy (1970) terhadap sekolah tinggi Oregon, pandangan guru bahawa isu-isu kontroversi mahupun bukan kontroversi adalah tidak sesuai dibincangkan di dalam kelas. Pada pandangan Saranson (1995), guru kurang pengetahuan mengenai penstrukturan interaksi dengan etnik lain yang berkesan. Kebanyakan guru juga takut kepada akibat yang negatif (Scherer 1992). Oleh itu, pada pandangan mereka guru lebih baik jangan membincangkan isu perpaduan di dalam kelas supaya guru tidak akan menyentuh isu sensitif etnik lain serta mencetuskan masalah perpaduan etnik.

Pengetahuan merupakan asas kepada perlakuan atau tingkah laku seseorang individu. Tanpa pengetahuan, seseorang itu tidak boleh bertindak terhadap sesuatu maklumat atau isu yang diperolehi. Menurut Mohd. Hilmi & Kamaliah (2013), apabila pengetahuan seseorang itu bertambah, maka pengetahuannya akan menjadi pendorong kepadanya untuk berubah sikap. Perubahan sikap seseorang itu juga akan menyebabkan berlaku perubahan tingkah laku manusia. Menurut Kaliyaperumal (2004), sikap dan tingkah laku berubah menjadi lebih baik sehingga mewujudkan proses kesedaran hanya apabila seseorang itu memahami pengetahuan dengan lebih mendalam. Setelah tahap pengetahuan seseorang itu bertambah maka sikap dan tingkah

lakunya juga menjadi positif. Oleh itu, pengetahuan seseorang guru tentang budaya dan adat resam etnik lain amat penting. Guru yang berpengetahuan tinggi dalam aspek budaya etnik lain dapat membincangkan isu perpaduan dengan lebih berkeyakinan dan bersemangat tanpa ketakutan dalam menyentuh isu-isu sensitif etnik lain.

Sebenarnya, guru sebagai agen perpaduan perlu mempunyai kemahiran untuk bercerita walaupun ada kemungkinan akan tersentuh isu-isu sensitif etnik lain terutamanya dalam aspek agama. Contohnya hasil kajian Zaid et al. (2014) memberi gambaran bahawa isu yang membabitkan hubungan antara agama berpotensi memanaskan suhu hubungan antara agama dalam kalangan masyarakat Malaysia. Isu agama daripada pelbagai etnik mudah mencetuskan masalah perkauman. Guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah perlu sentiasa bersiap sedia untuk menghadapi cabaran yang berkaitan dengan isu tersebut. Guru perlu pandai mengaplikasikan setiap pengajarannya dalam kehidupan murid. Dengan adanya pengajaran dari isu perpaduan semasa, barulah murid boleh berfikir positif tentang kepentingan perpaduan etnik dan menyedari pengajaran daripada berita ataupun cerita tersebut.

Dalam konteks ini, guru boleh menggunakan pelbagai kaedah yang menarik ketika pengajaran dan pembelajarannya untuk menarik minat murid terhadap isu perpaduan. Menurut Zulkifli & Raja Maznah (1994), sikap yang positif adalah penting untuk mendorong seseorang itu demi mempelajari apa sahaja untuk meningkatkan profesionalismenya. Oleh itu, penggunaan kemudahan Teknologi Maklumat dan Komunikasi (ICT) merupakan salah satu media yang menarik untuk menyebarkan ilmu perpaduan kepada murid. Penggunaan video tentang perpaduan etnik pada masa kini adalah paling sesuai dan jelas untuk menyebarkan ilmu perpaduan etnik kepada murid terutamanya murid sekolah rendah. Menurut Siti Fadzilah & Shereena (2002) bahawa kadar pembelajaran akan berjalan dengan lebih baik dengan menggunakan kemudahan ICT berbanding dengan pembelajaran cara tradisional yang hanya bergantung kepada pembacaan bahan dan bertulis semata-mata seperti buku amnya. Mereka juga berpendapat bahawa peranan ICT menjadikan pengajaran lebih menarik, efektif, aktif dan menyeronokkan kerana ia melibatkan hampir semua sensori manusia. Hamizer (1997) juga berpendapat bahawa kaedah pengajaran menggunakan ICT dapat melicinkan dan

memaksimumkan perkembangan pembelajaran murid dari segi kemahiran pemikiran yang tinggi dan memajukan kepelbagaian kebijaksanaan mereka. Hal ini dikatakan demikian kerana kemudahan ICT merupakan salah satu perkhidmatan sokongan yang menarik semasa pengajaran dan pembelajaran guru terhadap murid di bilik darjah (Elias & Brahm 2002). Oleh itu, kemudahan ICT yang lengkap amat ditekankan supaya ilmu perpaduan dapat disampaikan kepada murid dengan berkesan.

GURU TIDAK MEMENTINGKAN BAHASA MELAYU

Berdasarkan dapatan kajian, informan C1 telah berkongsi pengalamannya bahawa pihak pentadbir di sekolahnya tidak mementingkan bahasa Melayu (TBM). Mereka gemar menyampaikan segala pengumuman rasmi dalam bahasa ibunda walaupun terdapat guru Melayu di sekolah mereka.

“Penolong penyelia petang saya membuat semua pengumuman dalam bahasa Cina walaupun ada guru Melayu yang terlibat dalam apa-apa aktiviti.”

Kod: Informan C1 (TBM)

Berdasarkan kenyataan informan C1, seolah-olahnya pihak pentadbir kurang kesedaran tentang kepentingan bahasa Melayu dalam memupuk semangat perpaduan etnik di sekolah. Kekurangan sokongan daripada pihak pentadbir dalam penggunaan bahasa Melayu dalam segala urusan sekolah akan menjejaskan semangat perpaduan etnik dalam kalangan guru dan juga murid di sekolah melalui mekanisme proses sosialisasi. Oleh itu, wujud persoalan apakah salahnya jika guru dan murid tidak menggunakan bahasa Melayu untuk berkomunikasi dengan antara satu yang lain di sekolah? Dalam konteks ini, pihak pentadbir sekolah tersebut yang tidak mementingkan penggunaan bahasa Melayu akan mewujudkan satu budaya yang negatif di sekolahnya. Keadaan sebegini akan mewujudkan personaliti guru yang negatif di sekolah dari aspek nilai dan sikap. Akibat amalan dan tingkah laku daripada pihak pentadbir tersebut, gurunya juga akan mencontohi dan mempraktikkan penggunaan bahasa ibunda kerana bahasa Melayu tidak dititikberatkan di sekolah mereka. Lama-kelamaan, personaliti guru tersebut akan memberi kesan kepada mekanisme proses sosialisasi melalui pengajaran dan pembelajaran kepada murid di sekolah.

Sekolah merupakan platform yang dapat menyalurkan wadah pembentukan hubungan etnik

dalam kalangan murid manakala guru berperanan sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah untuk menjayakan matlamat negara dalam pembinaan negara bangsa. Dalam aspek ini, penggunaan bahasa Melayu merupakan elemen yang penting dalam merangsang memperkukuh dan memperkasa pembentukan perpaduan merentasi etnik dalam kalangan murid di sekolah. Walau bagaimanapun, kejayaan atau kegagalan proses sosialisasi dalam pembentukan hubungan etnik di bilik darjah bergantung kepada interaksi yang terbentuk dalam kalangan murid (Suresh 2014). Dalam konteks ini, penggunaan bahasa Melayu adalah penting dalam mengadunikan murid kepelbagaian etnik daripada latar belakang bahasa yang berbeza bagi mencapai perpaduan etnik yang sempurna. Namun, guru yang bersikap tidak mementingkan bahasa Melayu di sekolah telah menjadi salah satu faktor yang akan menghalang pembentukan perpaduan etnik di sekolah.

Menurut kajian Nor Hashimah et al (2010), bahasa Melayu mempunyai perkaitan yang signifikan dengan faktor sosial yang melatarbelakangi mereka. Umpamanya pendidikan di SJKC dan SJKT mengutamakan bahasa ibunda, iaitu bahasa Mandarin dan Tamil manakala bahasa Melayu menjadi salah satu mata muridan bahasa yang wajib dikuasai oleh murid. Dalam konteks ini, guru dan murid akan kurang didedahkan dalam penggunaan bahasa Melayu akan menyebabkan penggunaan bahasa Melayu dalam kalangan mereka adalah terhad. Mereka lebih cenderung untuk berkomunikasi dengan rakan-rakan mereka dalam bahasa ibunda (Azizul & Noraini 2017). Selain itu, pergaulan sosial mereka juga tidak mendesak mereka untuk menggunakan bahasa Melayu. Lama-kelamaan, personaliti individu yang tidak mementingkan bahasa Melayu terbentuk. Secara tidak langsung, pengalaman individu dalam penggunaan bahasa ibunda dengan kumpulan etnik yang sama juga terjadi. Sikap tidak menyedari bahasa Melayu sebagai alat perpaduan akan menjejaskan semangat perpaduan etnik. Sebagai contoh daripada

Menurut Zahir (2014), perpaduan etnik dapat disemarakkan apabila individu daripada berlainan etnik dapat berkomunikasi menggunakan satu bahasa yang mudah dan daripada komunikasi itu dapat digunakan sebagai batu loncatan untuk menyemarakkan perpaduan kaum. Dalam konteks ini, penggunaan bahasa Melayu dengan kumpulan etnik lain amat penting selain dapat menyampaikan mesej ataupun perkara yang penting kepada

mereka malahan juga dapat mewujudkan semangat perpaduan dalam kalangan mereka. Guru sebagai agen sosialisasi politik dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah sepatutnya menunjukkan teladan dan semangat cinta akan bahasa Melayu. Guru juga perlu sentiasa memberi galakkan kepada murid supaya banyak menggunakan bahasa Melayu ketika berkomunikasi dengan kumpulan etnik lain. Hal ini dikatakan demikian kerana penggunaan bahasa Melayu penting dalam mewujudkan kesefahaman antara etnik seterusnya menyemarakkan semangat perpaduan etnik.

KESIMPULAN

Faktor penghalang guru dalam membentuk perpaduan etnik di sekolah adalah disebabkan sikap, iaitu sikap negatif guru, guru tidak mementingkan bahasa Melayu dan juga guru kurang keyakinan untuk membincangkan isu perpaduan di sekolah. Ketiga-tiga tema ini dapat disimpulkan bahawa guru tersebut kurang kesedaran diri tentang kepentingan perpaduan etnik dalam kalangan masyarakat. Hal ini akan menyebabkan proses penyampaian ilmu perpaduan etnik tidak dapat disampaikan dengan berkesan kepada murid yang berbeza latar belakang di sekolah.

Cabaran guru kini amat besar khasnya apabila berhadapan dengan murid yang terdiri daripada pelbagai latar belakang. Murid mempunyai latar belakang yang kepelbagaian berbanding sebelum ini manakala jangkaan mengenai apa yang diajar anak-anak semakin meningkat. Untuk bersaing dengan situasi ini, guru perlu terus mengembangkan pengetahuan diri secara profesional. Guru perlu sentiasa melibatkan diri dalam cabaran dunia pendidikan dalam era teknologi maklumat supaya guru boleh menyampaikan maklumat tentang ilmu perpaduan etnik dengan lebih berkesan kepada murid menerusi kemudahan ICT di sekolah. Guru harus mendapat pendidikan dan latihan yang menjurus kepada penguasaan pengetahuan dan kemahiran yang relevan tentang isu perpaduan demi memastikan guru mampu menganalisis isu yang berkaitan dengan etnik, budaya dan amalan kaum secara kritikal serta mengenal pasti pendekatan yang paling berkesan untuk memberikan pengalaman yang bermakna kepada murid. Jika guru tidak mengambil peluang melengkapkan diri dengan perkembangan terbaru terutamanya ilmu kebudayaan etnik lain, ketidaksesuaian dan pertembungan kebudayaan yang tidak sihat mungkin akan berlaku.

RUJUKAN

- Abd. Sukor Yusof. 2003. Pemupukan Semangat Patriotisme Di Kalangan Murid Sekolah Menengah Menerusi Pengajaran Dan Pembelajaran Sejarah: Satu Kajian Kes Tingkatan Dua. Master Tesis, Jabatan Pendidikan Pengurusan Dan Perkembangan Kurikulum, Universiti Pendidikan Sultan Idris, Tanjong Malim, Perak.
- Ahmad Ali Seman, Abdul Razaq Ahmad, Zahara Aziz dan Ahmad Rafeai Ayudin. 2011. The effectiveness of Teaching and Learning History Based on multicultural towards national integration in Malaysia. *Procedia Computer Sciences* 3:1588-1596.
- Argidag, O., Merry, M.S. & Houtte, M.V. 2016. Teachers' understanding of multicultural education and the correlates of multicultural content integration in Flanders. *Sage Journal* 48(6): 556-582.
- Azizul Abdul Radzak dan Noraini Mohamed Noh. 2017. Kepuasan pengajaran dan pembelajaran Bahasa Melayu di SJK (C) melalui penggunaan papan putih interaktif. *Jurnal Bahagian Teknologi Pendidikan* 1-10.
- Azman Anuar. 2017. Perpaduan kaum masih isu penting. *Utusan Online*, 11 Jun. <http://www.utusan.com.my/rencana/utama/perpaduan-kaum-masih-isu-penting-1.491952>. Retrieved on: 28 October 2017.
- Bandura, A. 1986. *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice hall.
- Casteel, C. A. 1998. Teacher-student interactions and race in integrated classrooms. *The Journal of Educational Research* 92(2):115-120.
- Davey, A. G. and Mullin, P.N. 1982. Interethnic friendship in british primary schools. *Educational Research* 24(2): 83-92.
- Dowse, R. E., & Hughes, J. 1971. The family, the school, and the political socialization process. *Sociology* 5(1): 21-45.
- Elias, A. dan Brahm, N. 2002. Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education* 17(2): 129-147.
- Hamizer Bin Mohd. Sukor. 1997. Smarting UP for new challenges of smart schools. *Bestari Koleksi Johor* 12-21.
- Kaliyaperumal, K. 2004. I.E.C. Expert & diabetic retinopathy project. guideline for conducting a Knowledge, Attitude and Practice (KAP) study. *AECS Illumination* 4(1): 7-9.
- Lim Hin Fui. 2001. Sebab Cina, India pertahankan SJK. *Utusan Online*, 27 Mac. http://ww1.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2001&dt=0327&pub=Utusan_Malaysia&sec=Rencana&pg=re_05.htm. Retrieved on: 1 June 2017.
- Mervyn, S. dan Hilary, V. 1996. Attitudes of white teachers towards racial integration of school in South Africa. *Educational Research* 38(2):135-146.
- Mohd. Hilmi Mahmud dan Kamaliah, Hj. Siarap. 2013. Kempen pencegahan H1N1: Kajian penduduk di timur laut Pulau Pinang. *Jurnal Komunikasi* 29(1): 127-140.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Junaini Kasdan dan Zaharani Ahmad. 2010. Sosiokognitif murid remaja terhadap Bahasa Melayu. *Journal of Language Studies* 10(3): 67-87.
- Paluck, E.L. dan Green, D.P. 2009. Prejudice reduction: What works? A review and assessment of research and practice. *Annual Review of Psychology* 60: 339-367.
- Remy, R.C. 1970. Teachers, students and the war in Vietnam: A research note on controversial issues in the classroom. *The High School Journal* 54(2): 137-144.
- Rohaty Mohd Majzub, Salasiah Hashim & Elis Johannes, H.S. 2011. Cultural awareness among preschool teachers in Selangor, Malaysia. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15: 1573-1579. Retrieved on: 24 May 2015
- Rosman Md. Yusoff dan Kassim Thukiman. 2008. Teori dan pemikiran mengenai hubungan etnik. In *Hubungan Etnik di Malaysia: Perspektif, Teori dan Praktik*, edited by Thukiman Kassim dan Hamidah Abd. Rahman. Skudai: Penerbit UTM Press.
- Rusimah Sayuti, Mohd. Ainuddin Iskandar Lee Abdullah dan Prof. Madya Datin Hajah Salma Ishak. 2004. Kajian hubungan kaum di kalangan murid Sekolah Pembangunan Sosial, Universiti Utara Malaysia. Paper presented at Seminar Antarabangsa Nilai dalam Komuniti Pasca Modenisme (SIVIC 2004), organised by Jabatan Pengajian Umum, Fakulti Sains Kognitif dan Pendidikan Universiti Utara Malaysia, 4-6 September, Langkawi: Hotel City Bayview Langkawi.
- Saifulizam Mohamad. 2013. JATI desak tindakan segera. *Utusan Online*. 1 Jun. http://ww1.utusan.com.my/utusan/Politik/20130602/po_11/Jati-desak-tindakan-segera. Retrieved on: 2 April 2017.
- Saporito, S. & Riper, D.V. 2016. Do irregularly shaped school attendace zones contribute to racial segregation or integration? *Southern Sociological Society* 3(1): 64-83.
- Saranson, P. 1995. *Parental Involvement and The Political Principle: Why The Existing Government Structure of Schools Should Be Abolished?* San Francisco: Jossey.
- Scherer, M. 1992. Solving conflicts: Not just for children. *Educational Leadership* 50(1):14-18.
- Siti Fadzilah Mat Noor dan Shereena Mohd. Arif. 2002. Pendekatan Multimedia Dalam Perisian Kursus Kisah Teladan Wanita Islam. Bangi: UKM.

- Smith, E.P., Atkins, J. dan Connell, C.M. 2003. Family, school and community factors and relationships to racial-ethnic attitudes and academic achievement. *American Journal of Community Psychology* 32(1-2):159-173.
- Sofiah Mohamed, Kamarul Azmi Jasmi dan Muhammad Azhar Zailaini. 2016. Akhlak guru dalam pengajaran dan pembelajaran pendidikan Islam. *Akademika* 86(2): 31-42.
- Suresh Kumar N. Vellymalay. 2014. Etnisiti dan interaksi sosial dalam kalangan murid pelbagai etnik di bilik darjah. *Journal of Human Capital Development* 7(2): 47-61.
- Suresh Kumar N Vellymalay. 2016. Keberkesanan hubungan guru kelas-murid dalam merangsang kesedaran terhadap integrasi etnik dalam kalangan murid di bilik darjah. *Jurnal Ilmi* 6: 69-88.
- Teo Kok Seong. 2015. Sudah Tiba Masa Untuk Sekolah Satu Aliran. MYKMU.NET. 27 September. <http://www.mykmu.net/2015/09/sudah-tiba-masa-untuk-sekolah-satu-aliran-teo-kok-seong/>
- Taylor, R.H. 2017. Let's Talk About Race: Children's Racial, Ethnic, and National Identification and Teacher's Socialization Practices. Thesis of Master, University of California, United State.
- Twitchin, J. dan Demuth, C. 1985. *Multicultural Education*. London: British Broadcasting Corporation.
- Utusan Online. 2002. Lakonan pura-pura rakyat Malaysia dalam perpaduan antara kaum. Utusan Online, 18 Ogos. http://ww1.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2002&dt=0818&sec=Rencana&pg=re_03.htm Retrieved on: 25 October 2014.
- Zahir Zainudin. 2014. Komunikasi Punca Perpaduan Rapuh. Dipetik dari <http://zahirzainudin.blogspot.com/2014/11/komunikasi-punca-perpaduan-rapuh.html>. Retrieved on: 2 February 2018.
- Zaid Ahmad, Ahmad Tarmizi Talib, Nur Ayuni Mohd. Isa, Sarjit S. Gill, Jayum Jawan dan Abd Hakim Mohad. 2014. Tahap Kepentingan Isu-Isu Antara Agama Di Malaysia. Paper presented at Seminar Antarabangsa Dakwah & Etnik 2014, Organised by Pusat Kajian Dakwah Orang Asli dan Pribumi, 20 November, UKM, Bangi.
- Zaliza Mohamad Nasir dan Zaitul Azma Zainon Hamzah. 2014. Sikap dan motivasi pelajar terhadap pembelajaran Bahasa Melayu. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 134: 408-415. Retrieved on: 18 December 2018.
- Zulkifli Jalil. 2016. Jangan Biarkan Isu Perkauman "Merajai" SJKC. Utusan Online. 19 Jan. <http://www.utusan.com.my/berita/nasional/jangan-biarkan-isu-8232-perkauman-8216-merajai-8217-sjkc-1.181156>. Retrieved on: 30 Ogos 2016.
- Zulkifli dan Raja Maznah. 1994. *Teknologi Komputer Dalam Pendidikan*. Kuala Lumpur: Fajar Bakti.
- Yong Hie Hie (corresponding author)
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia
43400 UPM Serdang
Selangor
Malaysia
E-mail: y_hie_hie@hotmail.com
- Ku Hasnita Binti Ku Samsu
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia
43400 UPM Serdang
Selangor
Malaysia
E-mail: hasnita @upm.edu.my

Received: 14 September 2018

Accepted: 14 Februari 201

